

Historie malířského válečku v Československu

Ondřej Matula

samostatný badatel

Kontakt: ondrej_matula@centrum.cz

Abstract:

The article deals with the history of the use of patterned paint rollers in interior decoration in Czechoslovakia. The topic is described and illustrated on the basis of advertisements and reports from period periodicals for interior painters, magazines for a wider public interested in the interior design and from the archives of manufacturers of patterned paint rollers (Gumárny Zubří, Gumokov Hradec Králové, Slezanka). In the first decade of the 20th century, the technique of painting with paint rollers began to spread from Austria and Germany, and it enjoyed great popularity from the second half of the 1930s to the mid-1960s. Roller decoration was not considered an artistically valuable technique. However, it slowed down the decline of ornamentation in Czechoslovak interior painting and wall decoration and delayed the tendency of the majority of clients towards plain painting.

Klíčová slova:

malířský váleček; ornament; interiérová výmalba; malířská šablona; design

Keywords:

patterned paint roller; ornament; interior painting; painting template; design

Úvod

Má kamarádka si před čtyřmi lety posteskla, jak pracně pro svůj umělecký projekt musela shánět vzorovaný malířský váleček. Nechtěl jsem tomu věřit. Takový ten malířský váleček se vzorem? Vzpomínky mě přenesly do vyválečkové „modré ložnice“ v babiččině vilce a plán byl na světě: vybuduji půjčovnu a sbírku válečků, která bude třídit vzory podle dobových módních vln. Praktický úkol nakonec vedl k rozsáhlému průzkumu pramenů a dobové literatury, neboť odborný zájem badatelů výmalbu vzorovaným válečkem zcela opominul. Má řešerše se nakonec stala i podkladem pro tento článek.

Následující text tedy čerpá především z časopisu *Malířské listy*¹ kvůli autentickým oborovým polemikám i inzerci, dále ze zájmového časopisu *Domov*² pro jeho populárně-osvětové snahy o moderní interiér, cituje z archivních fondů velkých výrobců³ kvůli datování a objemu výroby a samozřejmě se opírá také o dobové vzorníky, předlohy, fotografie a válečky z vybudované sbírky, protože zachycují ideální i reálné válečkové výmalby.⁴ A následující text má také jeden překvapivý kontext, který při jeho přípravě vyplynul na povrch: v roce 2024 oslavila výroba československých válečků 110 let. V česky mluvících oblastech, konkrétně v Praze, se totiž první výrobce válečků objevil kolem roku 1914.⁵

(1) *Malířské listy: orgán hájící zájmy všech československých malířů*. Praha: Jednota malířů a Společenstvo malířů, 1910-1946. Vycházím z exemplářů dostupných v Národní knihovně (signatura: 54 A 875, III 3439), v Knihovně UPM (signatura: IaC3322), a v Odborné knihovně Regionálního muzea v Chrudimi (<https://katalog.muzeumcr.cz/search?type=global&q=malířské+listy>, vyhledáno 4. 9. 2024), přičemž v některých exemplářích byly dodatečně přeskládány listy při knihařském svázání do ročníků.

(2) *Domov: kultura bydlení, architektura, umění, design, styl*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1960-2018.

(3) Nezpracovaný fond Gumárny, s. p. Zubří. Státní okresní archiv Nový Jičín, NAD 2134. – Archivní fond Gumokov, s. p., Hradec Králové. Státní oblastní archiv Hradec Králové, NAD 2001. – Archivní fond Slezanka, výrobní družstvo invalidů Ostrava. Archiv města Ostravy, NAD 708.

Při pátrání po zdrojích informací se rychle ukázalo, že výmalba malířským válečkem se praktikovala ve více zemích Evropy: historii malířského válečku v Německu se věnuje sběratel Tobias Ott⁶ a pojednává o ní i publikace muzea v přírodě Hessenpark, která k výmalbě válečkem dodává regionální kontext,⁷ v Maďarsku až do počátku 90. let fungovala firma Marie Molnárová, výrobkyně malířských nástrojů,⁸ v Polsku je znám výrobce Ryszard Mehoffer.⁹ Ve Slovinsku sice není doložena místní výroba malířských válečků, avšak dovážely se sem válečky vyráběné v Itálii a Rakousku.¹⁰

V Československu využití malířského válečku se vzorem na zdobení stěn naráželo na různé překážky. Když tato dekorativní technika v desátých letech 20. století poprvé pronikla na stránky hlavního oborového periodika *Malířské listy*, malíři pokojů ji přešli bez valného zájmu. Když ve třicátých letech nabrala na popularitě, konkurovaly jí nejen tradiční šablonové vzory, ale nově také moderní jednobarevné výmalby. Poté, co Ústřední výbor Komunistické strany Československa zavelel v březnu 1959 k výstavbě 1 200 000 bytů¹¹ a přišla moderní leta šedesátá, propagátoři dobrého vkusu odsoudili malířský váleček jako zastaralou techniku. A když se pak v Československu začaly stavět panelové domy s prefabrikovanými, pro výmalbu válečkem ideálně rovnými zdmi, zdobení stěn opanovaly tapety.

Malířské válečky se vzorem a vzorová malba ovšem těmto překážkám statečně čelily. Filmy z padesátých, šedesátých ale i sedmdesátých let 20. století dokazují jejich oblíbenost: mnoho scén se odehrává ve válečkovaných interiérech. Válečky se u nás navíc kontinuálně – v tisícových sériích – vyráběly až do roku 1990, třebaže velká část tovární výroby skončila již v šedesátých letech a produkci poté zajišťovaly menší podniky. V současnosti se s autentickou válečkovou výmalbou nejpravděpodobněji setkáme na domovních chodbách. Tyto výmalby se většinou dochovaly z dob socialistických podniků bytového hospodářství, protože privatizace bytů v mnoha případech snížila zájem pečovat o společné prostory. Vzniklo tak specifické válečkované prostředí s natolik zvláštní setrvačností, že občas se válečkem vymaluje chodba i v bytovém domě rekonstruovaném ve 21. století.

Terminologie

Před podrobným popisem peripetií, jimiž v Československu prošla výmalba malířským válečkem se vzorem, bude ovšem nezbytné upřesnit několik termínů. „Československo“ a „československý“ v této práci zahrnují území Čech, Moravy a Slovenska, která byla od roku 1918 součástí Československa a kde Československo opět existovalo od konce druhé světové války až do svého rozpadu. Nezabývám se proto válečky na Podkarpatské Rusi, a naopak беру v úvahu výrobce působící v místech, která byla dočasně začleněna do Říše.

„Váleček“ v současném malířství pokojů označuje váleček na jednobarevnou výmalbu plochy, který nahradil tradiční malířskou štětku. V tomto textu ovšem budu termínem „váleček“ vždy myslet váleček se vzorem. Označení pro váleček bylo od počátku nejednotné: i když poprvé bylo označení „váleček“ použito už v roce 1912,¹² další zmínky z dvacátých let používaly různé termíny, jako jsou: „válečky gumové“, „vzorkový váleček“,¹⁴ „gumové otiskovací vzorky na váleček“,¹⁵ „gumové válce“,¹⁶ „gumové matrice“. Samostatný termín „váleček“ ve smyslu, jak je chápán v tomto článku, byl malířům plně srozumitelný nejpozději od roku 1930, jak dosvědčuje inzerát od Odborného technického závodu Jana Heidinger. [Obr. 1]

(4) *Malířské válečky*, <https://www.malirsk-evalecky.cz/>, vyhledáno 15. 6. 2024.

(5) Karel Lehečka, Vyjádření k výrobě gumových malířských válečků. *Malířské listy* XXV, 1934, č. 5, 15. 5., s. 56. „Neboť tyto válečky v měřítku 10 cm před 20 lety zde v Praze v život uvedl pan Bouda“, zavzpomínal tajemník Jednoty malířů Karel Lehečka.

(6) *Strukturwalzen*, <https://www.strukturwalzen.de/>, vyhledáno 4. 9. 2024.

(7) Matthias Stappel - Beate Bickel, Bunte Wände, Schablonen und Walzmuster aus den Beständen des Freilichtmuseums Hessenpark, Neu-Anspach 2009.

(8) Firma Kozmáné Molnár Mária Festőszerszámkészítő sídlila na adrese 1077. Budapest, VII. Almássy tér 15.

(9) Firma Ryszard Mehoffer sídlila na adrese Kraków, Krupnicza 26.

(10) Andrej Dular, Vzorcni valjčki v zbirki Slovenskega etnografskega muzeja, *Etnolog* XXI, 2011, s. 317–326, https://www.etno-muzej.si/files/etnolog/pdf/etnolog_2011_dular_vzorncni.pdf, vyhledáno 28. 5. 2024.

(11) Usnesení ústředního výboru Komunistické strany Československa k řešení bytového problému v ČSR do roku 1970, *Rudé právo* XXXIX, 1959, č. 66, 8. 3., s. 3–4.

(12) Nový způsob provádění prací malířských, *Malířské listy* III, 1912, č. 1, 1. 12., s. 4.

(13) K. Lehečka, Malba strojem?, *Malířské listy* IX, 1920, č. 7, 7. 10., s. 2

(14) O malbě strojem, *Malířské listy* XII, 1922, č. 11, 15. 11., s. 5.

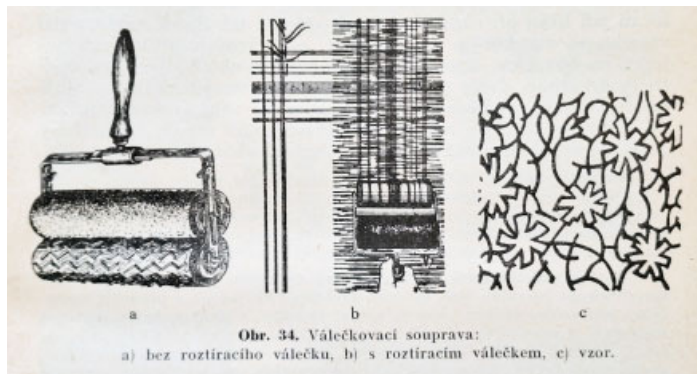
(15) Rady a pokyny, Dotaz: Chci si sám formovatí gumové otiskovací vzorky, *Malířské listy* XVII, 1926, č. 4, 15. 4., s. 4–5.

(16) Výstava moderních pomůcek pro malíře pokojů, lakýrnický, malíře štítů v Salcburku, *Malířské listy* XVIII, 1927, č. 12, 15. 12., s. 5.

(17) Gumové matrice, *Malířské listy* XIX, 1928, číslo 5, 15. 5., s. 10. (nečíslovaná).

Obr. 1 Odborný technický závod Jana Heidingera, Malířské listy XXI, 1930, číslo 4, 15. 4, s. 12.

Obr. 2 (dole) Válečková souprava. Reprofoto: František Mácha — Vladimír Svržek, Malíř pokojů, odborná nauka pro malby a práce nástěnné, I. díl, Praha 1940, s. 39.

Odborný technický závod.
Jana Heidingera,
 malíře v Praze VIII. Poděbradova 22.

Dodá Vám výhodně a levně:

Válečky látkové, páskové, vzorkové, vlastní chráněné výroby. Strojky k vytahování jednou až 5ti barvami najednou.

Stříkací zařízení zák. chr. rozprašovače s pistolí, lehce čistitelné, nezanášející se, praktické.

Třené barvy Cirine v plechovkách po 1, 1/2, 3/4 kg. nebo v tubách. Pro stříkací techniku nepostradatelně zaručeně nesetřitelné.

Patent škrabky s 1a kal. ocelovými 4 vložkami kus Kč 16.—.

Tapetové lišty vždy na skladě.

Štětky, štětce Kozderovoy. Houby gumové k očištění šablon. Hadice, stlačený vzduch v lahvičkách.

Bronze, mýdlo, Cirine-Sichel křihy, kasein, cecresin, vosky, lakový tmel, emaily, barvy ve velkém. **Vyžádejte si podrobný ceník. Zásilkou na venek.**

Od čtyřicátých let 20. století vstupuje ustálený termín „váleček“ také do odborných publikací pro malíře.¹⁸ Ustálený termín se brzo stal základem pro další názvosloví v oboru. Odvozená terminologie přitom reflektuje i postupy, jakými se válečky vyráběly. Od jejich rozšíření až do čtyřicátých let se používají zpřesňující termíny „válečky lepené“ (tj. slepené z vrstev mechové gumy), dále „válečky řezané“ (tj. vyřezané z jednoho kusu tuhé gumy), „lité válečky“ (tovární výlisky upravené galvanizováním) nebo „skládací válečky“ (na kovový hřídel ad hoc navlékané gumové kotoučky různé šířky). Nejpozději na počátku šedesátých let k těmto technologickým postupům přibýly „válečky s výměnným vzorem“ neboli dvoudílné válečky. Jejich princip spočíval v tom, že na základní tělo z dřevěné hřídele obalené houbovou gumou se natáhnul samostatně vyrobený tenký, plasticky vzorovaný potah z gumy, který bylo možné opět sejmut a vyměnit za jiný. Nástup této výrobní inovace ilustrují příručky Vladimíra Svržka, nejčinnorodějšího poválečného autora odborných publikací pro malíře pokojů. Jeho příručky z 50. let znají jen válečky lepené, řezané, lité a skládací, zatímco válečky s výměnným vzorem si odbydou premiéru až ve „čtvrtém, zcela přepracovaném vydání“ z roku 1961.¹⁹

Také termíny pro název nové techniky a souvisejícího nářadí hledali malíři za pochodu. První dva články o válečku si při popisu nové techniky pomohly novotvary „štukkrustování“ a „tapekorování“ a nářadí pojmenovaly snad všemi synonymy, která byla po ruce: „přístroje“, „aparáty“, „přístrojky“, „strojky“²⁰ i „pat. válečkové aparáty“,²¹ pozdější texty se držely popisu „malba strojem“.²² První inzerent naopak sáhl po zdobnějším a nabídl trhu „malovací strojky“.²³ A zatímco se ve všeobecném povědomí pomalu prosazoval termín „strojek“ a pozdější žargonový výraz „kombajn“, rozvoj techniky a nářadí si v učebnicích opět vyžádal přesnější terminologii. Pro název techniky se v učebnicích pro malíře pokojů ustálil termín „válečkování“.²⁴ Co se nářadí týče, tak jednoduché spojení válečku se vzorem, nasávacího válečku (a někdy i roztíracího válečku) v kovové vidlici bylo označováno jako „válečková souprava“. [Obr. 2] Když se k vidlici připevnila nádobka s barvou, šlo o „válečkovací aparát (samonapájecí)“²⁵ či „válečkovací přístroj“. [Obr. 3] Nejmladší

(18) František Mácha — Vladimír Svržek, *Malíř pokojů, odborná nauka pro malby a práce nástěnné: učebnice na odborných pokračovacích školách pro malíře pokojů, pro I. a II. semestr. I. díl, Vývoj malířství pokojů, nářadí a nástroje, barvy, pojídla a přípravy barev*, Praha 1940.

(19) Vladimír Svržek, *Příručka pro nástěnné malířství*, Praha 1961.

(20) Nový způsob provádění prací malířských, *Malířské listy* II, 1912, č. 12, 1.11., s. 88.

(21) Viz Nový způsob provádění prací malířských (pozn. 12).

(22) Viz K. Lehečka, *Malba strojem?* (pozn. 13), dále také *O malbě strojem* (pozn. 14).

(23) Spolehlivé stříkačky, malovací strojky, *Malířské listy* XVII, 1926, č. 10, 15. 10., s. 6.

(24) Viz Mácha – Svržek (pozn. 18), s. 38.

(25) Viz Svržek (pozn. 20), s. 251.

vylepšení zcela vynechalo vidlici a vznikla plechová nádoba s madlem a posuvnými čelistmi, do kterých se váleček zasunul. Závazný termín „malířský strojek samonapájecí“, ale i parametry tohoto nářadí nakonec stanovily československé státní normy – například norma s nepřekvapivým názvem *Malířský strojek samonapájecí*.²⁶

Historie válečků v Československu

Přestože technika výmalby malířským válečkem v Československu zdolmácněla a po několik desetiletí se stala nedílnou součástí bytové kultury, nejedná se o tuzemský vynález. Patent na „*Samobarvící ruční přístroj na otisky k vytváření volných dekorací a linií*“²⁷ byl v roce 1897 podán Carlem Longjaloux v Elberfeldu, městečku v Severním Porýní-Vestfálsku. První válečky bývaly navrženy tak, aby vytvářely jednoduché a pravidelné vzory kolem esteticky hodnotných šablonových nebo freskových maleb. Tyto válečky měly dřevěnou hřídel a k ní připevněné gumové ornamenty. V některých případech měly hřídele celogumový potah, který byl záměrně zkrabacený, aby vytvářel žilkovaný motiv.

Přesné datum a místo prvního využití válečku na našem území se pravděpodobně nikdy nedozvíme, ale roli při něm určitě sehrály jak německý původ patentu, tak příslušnost českých zemí k Rakousko-Uhersku před rokem 1918. První válečkované výmalby se tedy nejspíš realizovaly ještě před první světovou válkou v nejprogresivnějších centrech tzv. Sudet, tedy v těch částech českého a moravského pohraničí Česka, kde až do let 1945–1946 žilo převážně německé etnikum. Horkým adeptem na první válečkovanou výmalbu by proto mohly být například Liberec a Brno. S německojazyčným prostředím je spjata také první reklama na gumovou matrici pro napodobení dřeva z roku 1928. Zadála ji firma Josef Horn, Wartenberk (sic!), tedy výrobce ze severočeského města, které dnes známe pod názvem Stráž pod Ralskem.²⁸

První čeští malíři pokoušeli se s technikou porůznu seznámili díky profesním kontaktům s rakouskými kolegy pravděpodobně na osách Vídeň – Brno a Vídeň – Praha. Upozornění z roku 1912 dokládá naprosto explicitně, jak důležité bylo „celorakouské“ povědomí mezi nejranějšími českými propagátory válečku.²⁹ Příkladem za všechny šířitele válečku a válečkování je už zmíněný „*pan Bouda*“,³⁰ který v paměti Jednoty malířů utkvěl tím, že v Praze okolo roku 1914 představil válečky o délce 10 cm.

Desátá léta 20. století: Vlažné přijetí

V listopadu 1912, to znamená už na sklonku druhého ročníku oborového periodika *Malířské listy*, vyšel nepodepsaný text, který malířům malbu válečkem představil vůbec poprvé. Článek v úvodní části apeloval na žádoucí modernizaci a pokrok v řemesle. Pak ale nasměroval čtenářovu pozornost na údajně rostoucí popularitu látkových tapet a linkrust, jejichž používáním se snižoval rozsah malířských prací. Nově představený váleček však obě nemalířské techniky úspěšně nahrazuje a rozvíjí pomocí „*štukkrustování*“ a „*tapekorování*“, takže malíř si i při uspokojení zákaznickova požadavku například po linkrustě udržel příjem za malířskou výzdobu. Závěr textu nabízel zájemcům placený kurz válečkování.³¹

O malém zájmu, který text mezi odběrateli *Malířských listů* vyvolal, svědčí navazující článek pod stejným názvem a pravděpodobně tedy také od stejného autora ve vydání z prosince 1912. Na úvod se vrací k před-

(26) ČSN 23 9340. *Malířský strojek samonapájecí*. Praha: Vydavatelství úřadu pro normalisaci, 1955, 6 s.

(27) V originále „*Handdruckapparat mit Selbstfärbung zur Herstellung von fortlaufenden Verzierungen und Strichen*“, Birger Jesch, *Der Rollstempeldruck in der Raumdekoration des 20. Jahrhunderts*, http://www.musterwalzen.de/web-data/Dokumente/Musterwalzen/Publikationen/Fachartikel_RiH_3_2014.pdf, vyhledáno 8. 10. 2023.

(28) Viz Gumové matrice (pozn. 17) „*k věrnému napodobení přírodního dřeva a veškerých druhů dřev*“ – šlo tedy nejspíš o fládrovací váleček.

(29) Viz Nový způsob provádění prací malířských (pozn. 20) „*Kdo by se dříve o novém způsobu a potřebných k tomu aparátch informovati chtěl, tomu podá mile rád každé vysvětlení firma Eduard Massárek, Praha II., Senovážná ulice č. 8, která prodej těchto přístrojů pro celé Rakousko převzala.*“

(30) Viz Lehečka (pozn. 5).

(31) Viz Nový způsob provádění prací malířských (pozn. 20).

chozímu textu a konstatuje, že „našel článek tento ohlasu mezi členstvem, nikoliv však v té míře, jak by vzhledem ke skutečně dobré věci bylo zřetelné“. Prosincový článek pak znovu požaduje pokrok v malířství, otiskuje dvě ukázky výmalby válečkem na obhajobu vysoké estetické hodnoty této novinky, připomíná nabízený kurz a tím se téma válečkování z *Malířských listů* na několik let vytrácí.³²

Dvacátá léta 20. století: Rozvoj výmalby válečkem

Dekáda 1920–1930 se stala obdobím, kdy se válečky začaly šířit mezi českými malíři a staly se důležitým tématem v četných ročnících *Malířských listů*. Skeptické stanovisko k válečku publikoval v roce 1920 tajemník Jednoty malířů Karel Lehečka, podle nějž váleček oproti šabloně znevýhodňovala vysoká pořizovací cena strojku a válečků, dále zvýšené nároky na rovnost stěn a na přípravu barvy.³³ V roce 1922 byl v *Malířských listech* zveřejněn další propagační článek o válečku, který zdůrazňoval ekonomické výhody použití válečku především pro zaměstnavatele, tedy malířské mistry.³⁴ Upozorňoval totiž, že v obtížných hospodářských podmínkách by měl každý malíř optimalizovat svou práci tak, aby dosáhl větší efektivity a zvýšil své příjmy.

Po ekonomickém úvodu článek následně představil praktickou užitečnost válečku jak z hlediska dekoru, protože jím lze napodobit látky nebo tapety, tak z hlediska fyzické práce, protože jím lze snáze vymalovat hůře dostupné části interiérů. Článek se v této části odvolával na zkušenost malířů s výmalbou schodišť, když líčil obtíže, které způsobuje jejich výmalba za pomoci malířských šablon. Celkový kontext textu však zatím jen nepřímě implikoval, že váleček by právě takové obtíže uměl odstranit.

Když o sedm let později vyšel další propagační článek o válečkách, místo promyšlených argumentů obsahoval sebejistá tvrzení.³⁵ Prezentoval nový přístroj s názvem „DECOTRIC“ a prohlašoval, že představuje zásadní inovaci v oboru umělecké dekorace místností. Článek se dokonce odvážně vyjádřil k tradičním technikám výzdoby stěn v tom smyslu, že tapety ani ruční malba nedokážou napodobit variace DECOTRICu a že DECOTRIC je dokonalým průlomem.

O něco později byl v časopise zveřejněn text, který se stavěl proti zjednodušování malířství na pouhou práci se stroji.³⁶ Tento text zdůraznil, že stroje mohou být užitečné pro hladké nátěry a hromadnou výrobu, ale ruční práce a dovednosti řemeslníka jsou nezbytné pro výrazné umělecké výzdoby a opravy, které vyžadují individuální přístup.

Tato krátká polemika o nové pomůcce na zjednodušení malířské práce, která ve dvacátých letech v *Malířských listech* proběhla, je významná z toho důvodu, že časopis museli povinně odebírat všichni členové malířských společenstev a jednot v Československu. Šlo tedy o ideální periodikum pro reklamu výrobců malířských potřeb. Velkými a pravidelnými inzerenty byli výrobci malířských šablon a je tedy možné, že výše zmíněná obhajoba ruční práce byla dokonce výsledkem jejich „lobbingu“. Polemika tedy ukazuje nejen pronikání válečku do československého interiéru, ale také první překážku, již při tom čelil.

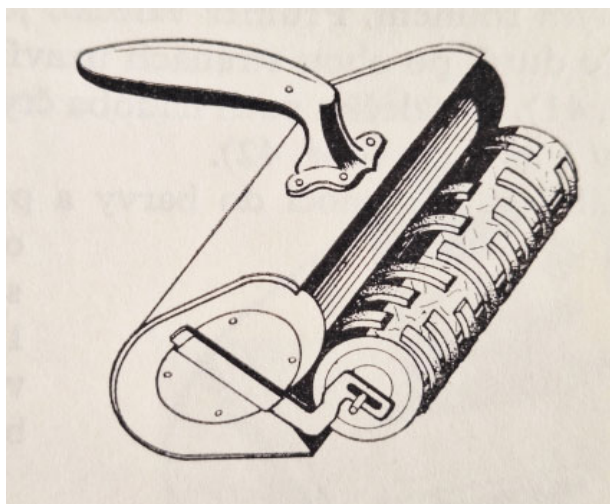
(32) Viz Nový způsob provádění prací malířských (pozn. 12).

(33) Viz K. Lehečka, Malba strojem? (pozn. 13).

(34) Viz O malbě strojem (pozn. 14). „Výhodně dá se jím zdobiti strop, vyžlábka, špalety, plochy klenuté a na schodišti pak zvláště. Jak obtížná jest příkladně práce šablonou provésti lamperii na schodišti, ... Přibližná cena hlavního strojku, t.j. 6 vzorkových válečků 10 cm délky dle volby s napáječem barvy obnáší asi 90 Kč. “

(35) Umění a technika v malbě místností, *Malířské listy* XX, 1929, č. 8, 15. 8., s. 3. „Použitím aparátu DECOTRIC lze uskutěčniti v malbě stěn nejrůznější variace, o nichž při malbě ruční, aneb při tapetách nemůže být ani řeči.“

(36) —p., Řemeslo a stroj, *Malířské listy* XX, 1929, č. 9, 15. 9., s. 8. „Kde se však jedná o to, co je v malířství nejhlavnější, o svéráz, vkusnou výzdobu, zejména v místnostech, jakož i o opravy, které vyžadují ruční práci, tu je stroj nejvyšší zbytečný a neužitečný.“

Obr. 3 (nahore) Válečkovací přístroj, Vladimír Svržek — Vlastimil Matyáš, *Příručka pro nástěnné malířství: Doporučená lit. pro učební obor: malíř pokojů, malíř a natěrač a jako pomocná kniha pro odd. užité malby na stř. uměleckoprům. školách. 6., nezm. vyd., Praha 1973, s. 63. Reprofoto.*

Obr. 4 (vpravo nahore) Lidka Fremundová, *Moderní vkusné šablony*, Malířské listy XXVII, 1936, č. 1, 15. 1., Reprofoto.

Obr. 5 (vpravo dole) Lidka Fremundová, *VKUSNÉ ŠABLONY a gum. válečky*, Malířské listy XXXI, 1940, č. 1, 15. 1., Reprofoto.

Třicátá léta 20. století: Váleček jako módní vlna i jako nesplněné očekávání

Od začátku třicátých let 20. století se váleček v Československu prosazoval stále více a více. V první polovině tohoto desetiletí se tak odehrálo několik klíčových událostí. V roce 1930 se poprvé objevil inzerent, který nabízel válečky.³⁷ V roce 1933 se konal první kurz zaměřený na řezání válečků pro malíře³⁸ a soutěž na barevné malířské vzory poprvé ocenila práci vytvořenou válečkem.³⁹ V roce 1935 začali výrobci šablon rozšiřovat svou nabídku také o válečky.⁴⁰ V letech 1932,⁴¹ 1933⁴² a 1935⁴³ dolehla ozvěna česko-německých národnostních sporů dokonce i k válečkům, neboť čeští výrobci žádali své krajany o obchodní přízeň motivovanou češtvím. Z roku 1939 pochází zmínka o tom, že v malířských učebních oborech se práce s válečkem již oficiálně vyučuje.⁴⁴

Někteří malíři přitom na počátku třetího desetiletí považovali váleček za nemalou hrozbu. Pro svůj odmítavý postoj uváděli hned několik důvodů, z nichž na prvním místě byla skutečnost, že válečkování podráželo cenu práce v nelehkém období hospodářské krize. Někdy totiž řemeslníci poskytovali válečkování zdarma s tím, že tak překryjí a ožíví starou malbu. Tím podráželi cenotvorbu těch malířů pokojů, kteří válečkování prováděli jako samostatnou dekorační techniku na nově vymalovaném podkladu.⁴⁵

Druhým — a mnohem zásadnějším — důvodem pro obavy malířů z šíření módní vlny válečků bylo to, že váleček konkuroval šablonové výmalbě. Ve dvacátých letech totiž v ornamentální výmalbě jednoznačně dominovalo používání malířských šablon. Tato dominance samozřejmě

(37) Odborný technický závod Jana Heindingera, *Malířské listy* XXI, 1930, č. 4, 15. 4., s. 12.

(38) Kurs řezání a lepení gumových válečků, *Malířské listy* XXIV, 1933, č. 9, 15. 9., s. 97.

(39) O nás pro nás. Barevná příloha č. 4., *Malířské listy* XXIV, 1933, č. 4, 15. 4., s. 44: „Barevná příloha č. 4 jest k celému nákladu listu přiložena. Jest to obývací pokoj, jehož strop jest řešen pomocí válečku.“

(40) Z nejlepšího jen to nejlepší, *Malířské listy* XXVI, 1935, č. 4, 15. 4., s. 47.

(41) Č. O. Jandl, Válečky, *Malířské listy* XXIII, 1932, č. 12, 15. 12., s. 1. „Naši výrobci se spokojili povětšinou kopírováním rozstrkaných motivků z německé produkce, která je v tak přímém rozporu s naším názorem na stejnoměrné vlnění stěny.“

(42) Družstevní hlídka, *Malířské listy* XXIV, 1933, č. 4, 15. 4., s. 44. „Řezané i lepené válečky vlastní výroby má v levných cenách na skladě naše družstvo. ... Podporujte naši českou družstevní výrobu válečků!“

(43) [ZASLÁNO], *Malířské listy* XXVI, 1935, č. 10, 15. 10., s. 123. „Vážení kolegové, podporujte svůj český podnik!“

(44) Vladimír Svržek, Dilenské vyučování v pokračovací škole malířské, *Malířské listy* XXX, 1939, č. 8, 15. 9., s. 59-61.

nebyla nahodilou módní vlnou, která by se omezovala pouze na dvacátá léta: interiérová výmalba malířskou šablonou těžila z více než pětisetleté tradice a dávala vzniknout velmi bohatě vyzdobeným interiéřům.⁴⁶ Šablony totiž umožňovaly tvořit pestrobarevné ornamenty se spoustou uměleckých detailů, například se stínováním. Sami výrobci šablon v reklamách zdůrazňovali uměleckou hodnotu svých produktů a někdy dokonce i to, že jejich šablony byly navrženy akademickými malíři. Šablonová výmalba tedy platila za první volbu jak pro zákazníky, kteří chtěli vkusný interiér, tak pro malíře, kteří díky této pracné technice vydělávali slušné peníze.

Ruku v ruce s výdělkem šly ovšem také náklady. Šablony se totiž opotřebovávaly a degradovaly, takže je malíři museli průběžně dokupovat. Nemalé investice do těchto pomůcek tak představovaly silnou motivaci, aby malíři hleděli s podezřením na každou novinku, která by mohla ohrozit křehkou ekonomickou rovnováhu mezi nákladem na šablonu a ziskem z jejího co možná nejdelšího používání.⁴⁷ Pokud by válečková výmalba degradovala nakoupené šablony do pozice harampádí vyšlého z módy, pro malíře by to znamenalo jednoznačnou finanční ztrátu.

Toto ohrožení výmluvně pojmenoval Č. O. Jandl, profesor na mistrovské škole malířské v Praze. Paradoxně tak učinil při obhajobě válečku, který podle něj nabízí rychlejší a efektivnější způsob práce než šablona. Pokud budou válečky vyráběny jako kvalitní a odolné nářadí s umělecky hodnotnými vzory, pak budou mít všechny předpoklady šablonu nahradit.⁴⁸

Koncem třicátých let však hrozba, kterou představoval váleček, ztratila na významu ve srovnání s bojem o zachování ornamentu. Moderní architektura⁴⁹ a změna vkusu⁵⁰ totiž postavily malíře před novou výzvu: čisté monochromatické stěny. Takže ačkoliv bylo v té době už zřejmé, že válečková výmalba neobstála jako umělecky hodnotná technika,⁵¹ váleček alespoň uspokojoval touhu zákazníků po nových stylech a jakž takž zachovával malířům příjmy z dekorování. Navzdory počátečním obavám se tak váleček stal dočasným zachráncem dekorativního malířství a zpomalil nástup plošné jednobarevné výmalby.

Čtyřicátá léta 20. století: Noví a noví výrobci

V průběhu čtyřicátých let se už váleček jeví jako natolik běžný nástroj, že ho první hlasy začnou odsuzovat jako přežitek.⁵² U těchto odsudků šlo ale spíše o zbožné přání než o zachycení reality, protože válečky začínají nabízet už i prodejci a výrobci **[Obr. 4]**, kteří se ještě před několika málo lety specializovali pouze na šablony. **[Obr. 5]** Dokonce Nákupní, výrobní a prodejní družstvo malířů v Praze XII se rozhodlo vypsát soutěž na nové návrhy a kresby určené pro řezané nebo lité gumové válečky,⁵³ takže se zdá, že nabídka zavedených výrobců ani nestačila uspokojovat poptávku po nových vzorech.

Celková produkce válečků se po válce velmi pravděpodobně dočasně snížila. Toto tvrzení sice nelze zatím podložit výrobními statistikami z dob před a po roce 1945, ale výroba se zcela jistě potýkala s nedostatkem kaučuku, protože potíže se zásobováním přírodním i syntetickým kaučukem se vykytovaly ještě v roce 1955.⁵⁴ Další vliv na pokles výroby válečků nepochybně mělo i poválečné vyhnání německého obyvatelstva, při němž nebyla vysídlena jen velká část potenciálních zákazníků, ale byli odsunuti i významní představitelé tohoto průmyslového odvětví. Výrobci šablon, kteří se postupem třicátých a čtyřicátých let stále více zapojovali do výroby válečků, totiž často sídlili v Sudetech —

(45) Čadek, Něco o válečkování, *Malířské listy* XXIV, 1933, č. 10, 15. 10., s. 111.

(46) Tomáš Edel, *Příběh gotické šablony, Geschichte der gotischen Schablone*, Praha 1997.

(47) Pracovní pomůcky, *Malířské listy* XX, 1929, č. 6, 15. 6., s. 2. „nejdůležitější pro malíře pokojů jsou šablony a tyto udržovati a doplňovati jest veliká položka pro živnostníka malířského.“

(48) viz Č. O. Jandl (pozn. 41) „Bude-li zde státi taková výroba, která vedle toho přinese i válečky technicky dokonale a odolné, válečky, odpovídající dále ve svém výrazu naší potřebě a našemu malířskému citění, je jisto, že v malířském poslání zevšeobecní a výtvarně zhodnotní, zejména jde-li celý moderní projev malířský touto cestou. Neboť není dnes techniky, která by válečkovaný výraz mohla nahraditi at' ve formě jakékoliv.“

(49) Petr Morec, To že jest moderna?, *Malířské listy* XXIV, 1932, č. 10, 15. 10., s. 5. „Proto i mne pojala zvědavost, jak asi se tam reprezentuje náš obor malířský, avšak jaké zklamání – pro velký přepych a komfort všeho ostatního v oboru našem řádila „macecha“, tedy stropy bílé hladké, stěny bez jedinečné ozdoby, hladké, jen nahoře ostře ukončeny a dále – dost? Ano, dost.“

(50) Karel Lehečka, Kdo nám škodí, *Malířské listy* XXI, 1930, č. 8, 15. 8., s. 3–4., článek cituje hned 4 dobové časopisy, mj. Pražanka č. 9, 1930 „Nějhezčí a velice moderní pokojová malba je hladká, jednobarevná, ...“, časopis Jas, č. 9, 1930 (list sokolský) „Příště, až zase budete nějaké to nachlazení vyhřívat v posteli – nebudete už mučení tím prokletým vzorkem na stěně, který nikdy nevyšel tak, jak jste si přáli ...“

(51) Vzdělávací výbor, Váleček se teprve narodil, *Malířské listy* XXX, 1939, č. 6, 15. 6., s. 46. „Rozvoj našich technik brzdí láce. ... To se děje i s válečkem. Mizerně, ledabyle kreslené, špatně řezané, neprozkoumané válečky a jimi špatně provedené malby profanují tuto skvělou techniku.“

(52) Č. O. Jandl, Použití šablony a válečku, *Malířské listy* XXXII, 1941, exemplář Knihovny UPM, sign. IaC3322, s. 61. „Podobně bylo mluveno o válečku, jako o věci přežitě.“

(53) Nákupní, výrobní a prodejní družstvo malířů, Soutěž, *Malířské listy* XXXII, 1941, exemplář Knihovny UPM, sign. IaC3322, bez stránkování

(54) Archivní fond Gumokov, s. p., Hradec Králové. Státní oblastní archiv Hradec Králové. Zápis z konference podnikových ředitelů HS gumáren ze dne 3. června 1955. 1 karton.

například v Aši.⁵⁵ A tak zatímco v roce 1946 vyšel 36. ročník Malířských listů téměř bez reklam (tedy i bez těch na šablony a válečky), v roce 1947 se v Aši objevuje zcela nový podnik „Pruma, družstevní průmyslové ateliéry“,⁵⁶ který nabízí šablony, malířské válečky a technické výlisky. Jedním z témat dalšího výzkumu o válečkách tak může být i ověření hypotézy, že podnik Pruma v sobě zahrnuje některé dřívější německé firmy.

(55) Rudolf Mosse, *Adresář Republiky československé pro průmysl, živnosti, obchod a zemědělství = Adressbuch der Čechoslovakischen Republik für Industrie, Gewerbe, Handel und Landwirtschaft*, Praha 1937: z 18 továren na šablony dva podniky od vydání z roku 1937 u svých adres uvádějí také dodatky „Gummirollapparate“ a „Malerwalze“.

(56) PRUMA, družstevní průmyslové ateliéry, *Pravda: Západočeský regionální deník* III, 1947, č. 198, 26. 8., s. 6.

Padesátá léta 20. století: (téměř) Bez ideologických vzorů

Malířský váleček se vyráběl a používal také v padesátých letech, které byly silně poznamenány komunistickou ideologií. Tíha doby dopadla na výrobce válečků, jejichž provozovny byly znárodnovány nebo likvidovány. Naopak na vzorech válečků se ideologické přeměrování československého státu ani centrálně řízená státní výroba téměř neprojevovaly. Tři roky budování vlastní sbírky stačily na shromáždění přibližně 70 válečků z padesátých let, mezi nimi se však vyskytl pouze jeden dezén s decentní komunistickou ikonografií. [Obr. 6] Tato téměř dokonalá absence politického ornamentu na válečkách z 50. let působí překvapivě, protože komunismus, stejně jako před ním nacismus, v Čechách, na Moravě a ve Slezsku agresivně prostupoval veřejným i soukromým životem. Malířské pozůstalosti bez nacistických dezénů se dají snadno vysvětlit jednoznačným odsouzením Třetí říše v poválečném Československu. Komunismus u nás však v 50. letech byl nejen vítěznou ideologií, ale také se k němu tehdy i pozdějších desetiletích hlásila značná část společnosti. A přesto se zdá, že válečky s komunistickými vzory (pěticípá hvězda, srp a kladivo, věnec z obilí) se u nás ani v 50. letech téměř nevyráběly. Do doby, než nově objevené dobové vzorníky nebo válečky prokážou opak, o tom bude svědčit nepoměr, v němž na jeden ideologický vzor připadá téměř sedmdesát neutrálních ornamentů ze stejného desetiletí.

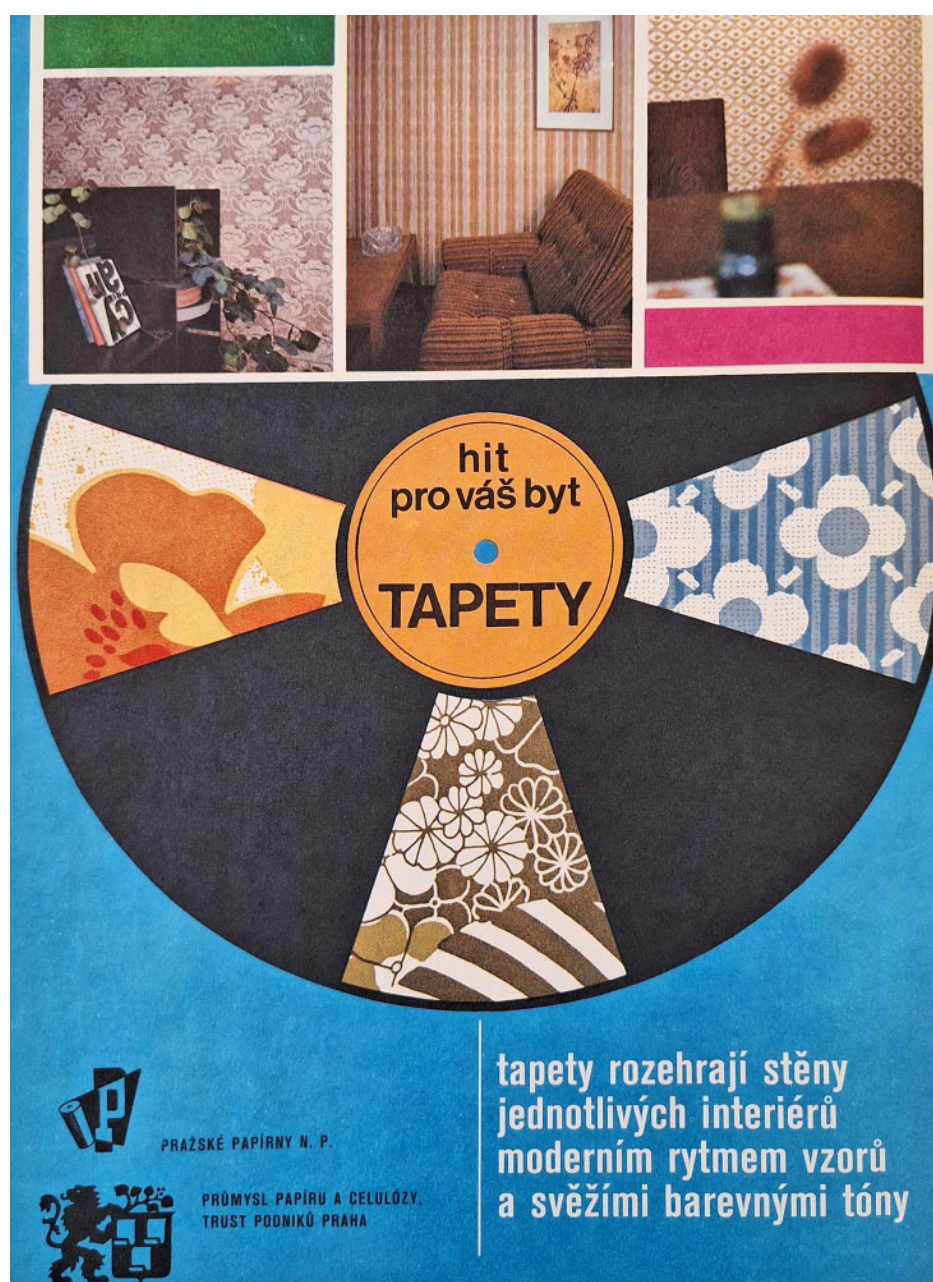
Obr. 6 Gumokov, n.p., číslo válečku 531, mezi 1953 a 1957. Vzor zobrazuje smyšlenou rostlinu nesoucí jak stylizované pšeničné klasy, tak stylizované růže s pěticípy hvězdami namísto pestíku. Foto: Ondřej Matula

Obr. 7 „.... to je dost, že už konečně učí lidi, jak si mají zařídit kvartýr ...“
 Reprofoto: Květy: časopis věnovaný poučné zábavě i záležitostem národním IX, 1959, č. 14, 2.4., s. 28.

Obr. 8 Domov: kultura bydlení, architektura, umění, design, styl, č. 1, 1981, s. 1b. Reprofoto.

Největším a z dnešního pohledu anekdotickým příspěvkem válečku k budování soudružské pospolitosti během padesátých let se tak zdá být událost, při které vůbec nešlo o jeho dezén. Na titulní stránce Rudého práva totiž vyšel článek o moskevských malířích,⁵⁷ kteří se přijeli seznámit s malířskými a omítkářskými metodami v Československu. Tito konkrétní řemeslníci viděli váleček poprvé u nás, byť technika válečkování mohla do SSSR pronikat také z dalších zemí socialistického bloku, například z NDR nebo z Polska. Článek referuje, že sovětští malíři byli výmalbou válečkem nadšeni.

Šedesátá léta 20. století: Silící kritické ohlasy

S novou generací architektů přicházejí i nové názory, jak má vypadat progresivní interiér, a váleček se tak už podruhé za dobu své československé existence stává předmětem kritiky. Nejhlasitější kritika vůči malířským válečkům se objevila v časopisech pro odbornou veřejnost *Výtvarná práce* a *Domov*. Časopis *Domov*, specializovaný na kulturu bydlení, věnoval válečku pozornost v roce 1962 dvakrát. Článek „*Náš přítel - malíř pokojů*“ přináší cennou dobovou reportáž o interiérovém malířství.⁵⁸ Poukazuje na nedostatek malířů, vysoký věk mistrů a kritizuje nedostatečnou estetickou erudici nových učňů. Text pokračuje reportáží z návštěvy výrobního družstva a popisuje váleček jako stále populární malířskou techniku. Ornamenty, které družstvo na válečky vyřezává, jsou však podle autorky esteticky zastaralé a nové vzory pronikají do výroby pracně a nesystémově.

Druhý článek v *Domovu* zase popisuje peripetie při zařizování bytu: jeho autor musí na cestě k vysněnému interiéru překonávat konzervativnost malíře i celého sektoru služeb, který preferuje tradiční metody – kam autor řadí i váleček – před novými.⁵⁹ V časopise *Výtvarná práce* se kritika válečku soustředila na rušivou výzdobu restaurací a jídelen. Autor zdůrazňuje nutnost rozlišení mezi různými typy veřejných interiérů a kritizuje jejich přezdobenost.⁶⁰ Kritické ohlasy ale nevycházely jen v periodikách určených pro odbornou veřejnost. Také populární časopis *Květy* si vzal na paškál hromadění zdobných prvků, počínaje masivním prohýbaným nábytkem a konče ornamentem na stěně, a satiricky se vysmál výzdobě soukromých bytů. **[Obr. 7]**

Druhá vlna progresivní kritiky dosvědčuje, jak dlouho si váleček udržoval svou popularitu. Když váleček zastánci progresivity kritizovali poprvé, považovali ho za brzdu, která se nehodí k dynamice třicátých let. Vzorování stěn bylo podle nich zbytečným zdržováním v době plné aktivity. Při druhé vlně kritiky, která přišla v šedesátých letech, se kritici válečku naopak snažili uchránit interiéry před tempem venku. Architekti proto vytvářeli klidové prostory v bytech i na veřejných místech⁶¹ a přebytek dekorací vnímali jako rušivý.⁶² A rušivě byl vnímán i váleček. Měl však tuhý kořínek a vyskytoval se natolik hojně, že pořád ještě stálo za to kritizovat jeho používání. Všeobecný vkus této kritice nicméně naslouchal ochotněji než progresivistům o třicet let dříve a poptávka pomalu a zvolna klesala. V roce 1967 tak skončila po sedmnácti letech výroba malířských válečků v Gumárnách Zubří.⁶³

(57) Emil Šíp, Velcí učitelé dobrými žáky. *Rudé právo: orgán Československé socialistně demokratické strany dělnické* XXXVI, 1956, č. 348, 14.12., s. 1.

(58) Jenyka Zacharová, Náš přítel – malíř pokojů. *Domov: kultura bydlení, architektura, umění, design, styl*, č. 3, 1962, s. 22-25. „... do neveselých úvah o válečcích vpadla do redakce mladá výtvarnice. Z vlastní iniciativy předložila družstvu MALBA návrhy na nové válečky. ... Její válečky mají lehký rytmický sled látky, intimním opakováním motivu připomínají tapetu. ... Družstvo MALBA dalo návrhy posoudit „starším a zkušeným malířům“ a vrátilo je s průvodním dopisem, že přijaty nebyly.“

(59) Jiří Siegel, Architekt si zařizuje byt. *Domov: kultura bydlení, architektura, umění, design, styl*, č. 4, 1962, s. 5. „Malíř přichází do vaší domácnosti vyzbrojen několika fešáckými válečky a je zprvu uražen, že nechcete použít osvědčené válečkové metody. Jeho stavovská čest se po chvíli promění v pokornou suppliku, abyste se na něho koukali „tak náěk lidsky“ a vzali v úvahu jeho normy.“

(60) Otakar Nový, O prostředí veřejného stravování. *Výtvarná práce: časopis Ústředního svazu československých výtvarných umělců VIII*, 1960, č. 1, 11. 1., s. 7. „Je nutno začít rozlišovat mezi obědem a májovým průvodem. ... Do gotických, barokních, secesních i předválečných interiérů vpadli čtyři apokalyptičtí jezdci: světlé dřevo, malířský váleček, linkrusta a lustry.“

(61) Viz Otakar Nový (pozn. 60), s. 7.

(62) Srovnávejte sami. *Domov: kultura bydlení, architektura, umění, design, styl*, č. 5, 1960, s. 32. „Napodobenina perského vzorovaného koberce působí neklidně vedle textilu květinových vzorů na gauči a křeslech, stejně tak i pletená dečka na konferenčním stolku, malba s válečkem, vzorované záclony a živé rostliny na různých místech.“

(63) Pavel Vingrálek et al., *Gumárny Zubří, příběh jedné průmyslové legendy*, Ostrava 2005.

Sedmdesátá až devadesátá léta 20. století: Tapety jako hlavní výzdoba stěn

V sedmdesátých letech ornamenty na stěnách znovu získávají na popularitě, ale zásluhy si za to nepřipisuje váleček. Ten se sice v této dekádě stále používal a vyráběl, ale jeho oblíbenost dále klesala. Propagátoři moderního vkusu dokonce už ani nemají potřebu se k válečku vyjadřovat a znovu se snižuje i počet jeho výrobců: v roce 1974 ukončilo výrobu družstvo Obzor v Malenovicích. Rozkvět nástěnného ornamentu způsobily pestré a technicky dokonalé tapety. Příznačné pro popularitu tapet na úkor válečků je, že Výrobní družstvo invalidů Slezanka dosáhlo v roce 1975 největších prodejních úspěchů s tzv. „komplety“ – šlo o balení se dvěma válečky různých vzorů, vždy ale šlo o vzory tapetové, které jsou oboustranně souměrné podle středové osy.⁶⁴ Každý z obou dezénů se maloval jinou barvou a na zdi se ob pás střídaly, čímž válečky v ploše vytvářely iluzi ...tapety.

Obr. 9 (nahore) Mlýn Stráž, velká ložnice, celek: dvojváleček s tapetovým vzorem. Foto: Jaroslav Gabriel.

Obr. 10 (vpravo) Mlýn Stráž, velká ložnice, detail. Šablonová výmalba pod mladší válečkovou vrstvou. Foto: Jaroslav Gabriel.

(64) Archivní fond Slezanka, výrobní družstvo invalidů Ostrava. Archiv města Ostravy. Karton Rozbory 1973–1975, *Komplexní zhodnocení odbytové činnosti za rok 1975*.

(65) Jiří Navrátil, O harmonický interiér, *Domov: kultura bydlení, architektura, umění, design, styl*, č. 2, 1981, s. 25. „letos (1980) mají naše papírny vyrobit přes 53 milionů m² a za pět let téměř 86 milionů m² – ať už se jedná o Intertap, Martap, Granofic, mají potah z PVC, jsou samolepící, lakované a tak dále.“

Osmdesátá léta 20. století se stala naplno érou tapet. Například v roce 1970 se v Československu prodalo 876 000 čtverečních metrů papírových tapet, o pouhých osm let později tento počet vzrostl na více než 25 000 000 čtverečních metrů a v dalších letech se produkce dále zvětšovala.⁶⁵

Reklamy mluví ještě výmluvnějším jazykem než hospodářská čísla. Reklama na malířské válečky se v časopise *Domov*, který začal vycházet v roce 1960, neobjevila až do osmdesátých let ani jednou. Naproti tomu celostránková barevná reklama na tapety od Pražských papíren vycházela v roce 1979 a 1981 na vnitřní straně obálky v každém čísle: v roce 1981 s rýmovaným sloganem „Hit pro váš byt – TAPETY“. [Obr. 8]

Na počátku devadesátých let pak zanikly poslední velké výrobní válečky. V jižních Čechách šlo o závod Volyně–Maniny, který přináležel ke Kožedělnému a gumárenskému podniku Tábor. Na severní Moravě se jednalo o provozovny č. 22 v Jeseníku a č. 21 ve Vrbici (dnes součástí Bohumína), které spadaly pod Výrobní družstvo invalidů Slezanka.

Obr. 11 Slezanka, dvojváleček s tapetovým vzorem, malířský strojek Tokoz s malířským válečkem se vzorem. Foto: Ondřej Matula.

Obr. 12 Výmalba válečkem: ukázka procesu. Foto: Jiří Blecha.

Závěr

S láskou psaný článek o historii válečků v Československu si přímo říká ooptimistický závěr, který by předpovídal válečkovou renesanci. Důvody pro takový optimismus by se daly snadno hledat v módních „retro“ vlnách, nebo v široké oblibě ornamentu. Je mnoho oborů, ve kterých se objevily „retro“, „vintage“ a nostalgické módní vlny. Stačilo by je eklekticky vyjmenovat, uvést konkrétní příklady,⁶⁶ označit je za trend a dojít k závěru, že takový trend dříve nebo později přinese také návrat oblíbenosti válečků.

Ornament je v lidském životě přítomný neustále, ačkoliv ho Adolf Loos ve své notoricky známé stati *Ornament a zločin* z roku 1912 odmítl a spojil s primitivností a kriminalitou.⁶⁷ Boom tapet v sedmdesátých a osmdesátých letech i rozmach tetování v posledních letech však ukazují, že ornamentální zdobnost je obecnou lidskou potřebou. I tímto argumentem by tedy šlo přesvědčivě zdůvodnit, že váleček se jako nositel ornamentu snadno vrátí na výsluní.

Přesto renesanci válečkování nepředpovídám. Díky vlastní zkušenosti s válečkovací technikou vím, že malíř potřebuje mnoho, mnoho času i na ten nejjednodušší styl jednobarevné malby svislými pruhy na jednobarevný podklad: čas na pečlivou přípravu, čas na pečlivou výmalbu, čas na pečlivé retuše. A taky vím, že navzdory všemu vynaloženému času může vzniknout výsledek, který bude od obyvatele vyvlečkováného interiéru vyžadovat dlouholetou smířlivost vůči nedokonalostem. Pomalost, nedokonalost a trvalost přitom stojí v přímém rozporu s rychlými trendy a životním stylem, které lidem nabízí stále důležitější médium dneška – internet.

Renesance válečků se vzorem tedy nejspíše nenastane kvůli jeho vlastnostem, které jsou velmi nesoučasné. Technika válečkování ale nepochybně zůstane uchována jako okrajový styl výzdoby. Bude to díky těm, kdo na ni budou mít čas, chuť a rozpočet – díky restaurátorům a restaurátorkám, díky kutilům a kutilkám a díky adekvátně zaplaceným malířům a malířkám.

(66) V hudbě u nás třeba Ondřej Havelka a Melody makers, ve světě Scott Braddlee a Postmodern Jukebox, v módě Old Money jako další přelétavý trend na Tik-toku, v auto-moto segmentu například Modern Classics od Triumphu, Jawa od Mahindry nebo Volkswagen Beetle.

(67) Adolf Loos, *Ornament a zločin*, in: Idem, *Řeči do prázdna: soubor statí o architektuře, bydlení, ústrojí a jiných praktických věcech*. Uspořádal Bohumil Markalous. Praha 1929, s. 139–150.